

De l'altiplà de Lassithi al centre d'Iràklio, passant per la Universitat Jaume I

Entrevistes a la família Tziraki

Rubén Montañés

Creta impressiona quan s'hi arriba per primera vegada, i aquesta mateixa impressió t'hi fa tornar. Fa més de vint anys de la nostra primera estada en aquesta illa, i enguany –a Hermes, divinitat dels viatgers, ens aclamem!– els nostres plans són fer-hi de nou visita i allargar-nos, en acabant, a Rodes – on vam estar en estiu del 1995, però aquesta és una altra història...

En aquest viatge, emperò, deixem de banda la toponímia famosa – Cnossos, Àgia Triada, Festos. Ara no es tracta de retrobar llocs, sinó gent; de preguntar-li com li va la vida, de celebrar que li vaja bé, de fer vots per tal que no passen tants anys sense veure'ns.

Eixint de Khanià i enfilant la carretera cap a l'est, en una breu conversa amb l'amic Jaume Almirall –redactor en cap, com és sabut, d'*Αέρηδες* – *Torre dels Vents*– m'assabente que el número 5 tindrà, sense que estigués previst, un marcat sabor cretenc. Ho interprete com un senyal que ens envia Rea, la mare de Zeus, nascut al mont Ida, que ara en diuen Psiloritis: la família Tzirakis hi representarà dues generacions de gent de Creta.

Sofia Tziraki
(psicòloga)

**«Observe en la gent cansament, manca
d'alegria i una mena d'indignació...»**



Havent gaudit a Avrakondes de l'hospitalitat dels seus pares, arribem a Iràklio a hora foscant d'un 15 d'agost, festa grossa a Grècia, i ens acull l'hospitalitat de Sofia Tziraki i els seus gats, Veniamín i Lukumàs ['bunyol']. És l'endemà, després de fer una volta per la ciutat –en general tot està millor que fa vint anys, almenys és més agradable a la vista– i asseguts en un bar a prop del seu consultori, comença la ronda de preguntes i respostes.

Per començar, conta'ns la teua vida. On vas nèixer, on i què vas estudiar?

Vaig nèixer el 17 de juny de 1980 a Iràklío i em vaig criar al petit poble muntanyenc d'Avrakondes, a l'altiplà de Lassithi. Fins al 2n curs del batxillerat vaig anar al liceu local, al poble veí, més gran, Tzermiado. El 3r curs, tanmateix, el vaig acabar al liceu d'Àgios Nikólaos, a on em vaig traslladar als dèsset anys. El motiu del canvi va ser que al poble no hi havia acadèmies on preparar-me per a les Proves d'Accés a la Universitat. Després d'aquestes, em vaig mudar a Réthimno per a estudiar Psicologia a la Universitat de Creta. Durant la carrera em vaig trobar per primera vegada a l'estranger amb el programa Erasmus, el curs 2003-2004, a Salamanca. Va ser aleshores que em vaig enamorar de la vostra terra.

Quin període vas passar a la Universitat Jaume I (o a l'estat espanyol, en general)?

A Espanya em vaig trobar de nou, després de l'Erasmus, amb el Programa de Voluntariat Europeu, en l'àmbit del qual vaig treballar durant un any al Servei d'Afers Socials de la Universitat de Salamanca.

Després vaig aconseguir una beca al Programa «Capital Futuro» per a treballar a l'ASPACE-Salamanca (Asociación de Padres de Personas con Parálisis Cerebral), però dissortadament això no es va materialitzar, per motius personals... ara que hi pense, potser és de les coses que em penedisc de no haver fet. Tanmateix, em vaig quedar a Espanya fins al 2006 i després vaig tornar a Grècia. A causa del meu treball com a psicòloga, em va sorgir la necessitat de cursar estudis de postgraduat. La sensació que m'havia quedat de tota l'experiència anterior a Espanya era que el sector de la psicologia allí estava molt més desenvolupat acadèmicament i professionalment, en comparació amb Grècia. A causa d'això, però també perquè ja trobava molt a faltar Espanya, la meua decisió de fer-hi estudis postdoctorals va ser molt fàcil i atractiva. Així em vaig trobar finalment a la Universitat Jaume I, a Castelló, en 2008. Vaig acabar el postgraduat en 2010 i m'hi vaig quedar com a becària de col·laboració al laboratori de Neuropsicologia i Neuroimatge de la universitat fins 2011.

Conserve records (bons o no) d'aquell període?

Els meus records es barregen, n'hi ha de bons i de menys bons, però els meus sentiments per Espanya no canvien. M'hi trobe molt còmoda i la considere la meua segona pàtria. El més important que conserve és la sensació duradora d'allò nou: el fet de viure en un país que no és el teu és una experiència d'aprenentatge duradora, perquè sempre hi ha coses noves per descobrir, sobre la cultura, els sabors, les diferenciacions de llengua, la història...

Mantens encara contacte, relació amb gent d'allí?

Sí, conserve encara contacte amb algunes persones, per bé que ja més esporàdicament, perquè la vida de tothom, quan passen els anys, té més exigències i prioritats diferents. Hi ajuden molt les aplicacions de comunicació, per on encara ens intercanviem dissenys i

notícies amb prou amics espanyols, o/i grecs que viuen a Espanya. I enguany, després de molts anys, us he retrobat a vosaltres.

Pots dir-nos les impressions del teu retorn a Creta. Pensaves tornar-hi, o va ser quelcom imprevist, d'alguna manera?

Si no hagués sorgit una molt bona oportunitat de treball com a psicòloga a Grècia en 2011, crec que mai no me n'hauria anat d'Espanya. I el motiu que no vaig tornar-hi com tenia intenció de fer, va ser un accident de trànsit que vaig tindre quan ja havia acabat el meu contracte de treball. En conseqüència, diria que tot això va ser més imprevist que no programat.

Recordes alguna diferència important entre la Creta de quan te'n vas anar i la de quan vas tornar-hi?

D'entrada, diré que no puc separar la societat cretenca de la resta de Grècia. No sonarà molt bonic, però la diferència més important que vaig distingir de seguida fou una impressió que Grècia, i per tant també Creta, es trobaven deu o vint anys enrere en moltes coses que els altres països europeus ja havien superat. Sobretot en les ciències, com ara la psicologia, però també en coses més quotidianes, com ara les infraestructures, la burocràcia, el comportament viari. En parlar-ne amb altres persones que han viscut a Europa, vam concloure que té a veure amb el fet que els grecs viuen entre occident i orient –literalment, és a dir, geogràficament– i metafòricament, des del punt de vista de la manera de pensar que tenim com a poble. Mig en broma mig seriosament, potser això ens fa tindre un ritme particular per a tot... Allò que em va semblar d'alguna manera divertit, sense que ho siga, fou que havien construït rotondes, segons els models europeus, a la majoria d'encreuaments d'Iràklio, i la gent no sabia com circular-hi... hi dominava un petit caos i durant alguns anys hi havia una pujada dels accidents de trànsit en aquests punts!

Mentrestant ha passat el temps, han succeït fets importants, a escala grega, europea i mundial (crisi econòmica, coronavirus, etc.). Com veus la societat cretenca actual? Gosaries fer algun pronòstic sobre la seua marxa futura?

Jo me'n vaig anar a Espanya precisament en el període que començava la crisi econòmica. Mentre hi vivia, m'arribaven notícies contradictòries del meu país. A la Grècia continental la crisi era més perceptible, mentre que a Creta, i sobretot a la Creta muntanyenca, no va tindre un impacte tan gran. Per exemple, els meus pares deien que no els va afectar tant la crisi. Suposem que això va succeir perquè la gent és més autosuficient, en una illa tan gran i amb moltes fonts [de recursos] com és Creta. Després vingueren el covid-19, les guerres, el canvi climàtic i la crisi energètica. Havent viscut ací des del 2011, veig que la gent, a Creta però també a tot Grècia, ha rebut molta pressió i li és difícil seguir el ritme de les evolucions... El que diré és molt pessimista però, després de tantes situacions negatives en seguit, el que observe en la gent és el cansament, la manca d'alegria i una mena d'indignació... potser també un cert grau d'individualisme... Em pregunte si és local o si és

així en tot el món... i a Espanya. Tant de bo que no... M'és difícil fer cap pronòstic optimista...

Quina imatge tens, i quina imatge hi ha a Creta, de la qüestió catalana? Es coneix a la teua illa que, fa més o menys un segle, el poble català s'interessava vivament per Creta, per la seua lluita per la independència? Hi observes semblances?

Dissortadament no puc expressar-me sobre el tema. No n'estic informada, quant a la història, i crec que la majoria dels meus compatriotes tampoc. Tampoc no puc dir res sobre l'interès dels catalans per Creta... *Lo siento...*



Kharídimos i Déspina Tziraki
(agricultors)

**«Les persones s'han distanciat unes
d'altres...»**

El 14 d'agost – anem cap enrere –, de camí cap a Iràklío, vam sojornar a casa de Kharídimos i Déspina Tziraki, els pares de Sofia, a Avrakondes, a l'Altiplà de Lassithi. Kharídimos Tzirakis hi va nèixer el 8 de maig del 1952 i va estudiar al 2n Gimnàs. Déspina Tziraki va nèixer el 24 de març del 1960 a Kaminaki, també a l'Altiplà de Lassithi, i va acabar l'escola primària.

La seua hospitalitat ens va permetre participar de la tradició. En fer-se de nit vam anar a encendre els preceptius ciris al proper poble d'Àgios Konstandinos, a l'església de la Mare de Déu Krustal·lénia. La icona de la *Panagia* va anar des d'allí en una curtíssima processó a Àgios Nektàrios, on hi ha el «Bosquet de la Llibertat», en memòria del paper que el lloc va tindre en la lluita contra els turcs entre 1866 i 1869. En acabant a la balconada d'una taverna d'aspecte senyorial, tota de pedra, per nom *To Vilaéti*, amb ressons de cançó demòtica, vam sopar opíparament... i això que a migdia Déspina ens havia obsequiat a casa seua amb un abundant i succulent dinarot.

En sent demà, de matí, vam anar amb ells a l'altet de Psikhró, on hi ha la cova de Zeus; s'hi aplega la família per felicitar-se el 15 d'Agost, *to Dekapendàvgusto*, i ens la van presentant. La vista de l'altiplà de Lassithi és impressionant; van arribant cafés, dolços i gotets de rakí, i la conversa es fa fàcil i agradable.

Quan us vau casar? Pel que sabem, heu tingut tres filles. Quines edats tenen? Teniu nets?

Déspina: Ens vam casar el 14 d'abril del 1979. Hem tingut tres filles, Sofia el 17 de juny del 1980, Kal-liopi el 5 de juliol del 1981 i Vassilia el 23 d'octubre del 1983. Tenim una neta i un net: Déspina, filla de Kal-liopi, i Thodorís, fill de Vassilia.

A la societat tradicional cretenca, es considera que tres filles suposaven un problema. Tanmateix, no pareix haver estat un problema per a vosaltres... podeu parlar-nos d'això, com a pares?

D.: Sí, es considerava un problema antigament, perquè els nuvis demanaven als seus pares dot per a casar-se amb elles. A més a més, no se n'anaven a estudiar, això no estava permès. Per a nosaltres, naturalment, hui no és un problema.

Us dediqueu a l'agricultura, a Lassithi, i en concret viviu a Avrakondes. Heu viscut sempre aquí?

D.: Sí, vivim aquí des que ens vam casar. A excepció de dos mesos en hivern cada any, que ens mudem al terme d'Arkalokhori, per a collir les olives.

Mentrestant ha passat el temps, han succeït fets importants, a escala grega, europea i mundial (els més recents, la crisi econòmica, el coronavirus, etc.). Com veieu la societat cretenca actual? Quines són les diferències més grans que observeu, en relació amb la vostra joventut?

Kharídimos: A causa d'aquests esdeveniments les persones s'han distanciat unes d'altres, per la manca de diners i per por al coronavirus. En els nostres anys, les persones eren més responsables que ho són ara. L'un es preocupava per l'altre, hi havia confiança, solidaritat, respecte. La gent era innocent i no hi havia suspicàcia. Hui això ja no existeix.

Gosarieu fer algun pronòstic sobre el futur de Creta i de Grècia, i fins i tot d'Europa?

Kh.: Són molt subtils els equilibris arreu del món. Amb tot el que succeeix al nostre voltant, és millor no fer pronòstics i desitjar un demà millor per a nosaltres i per a tot el món... Pau.

Tu, Déspina, vas vindre a la nostra terra quan Sofia hi vivia, i vau viatjar a diverses parts de l'estat espanyol – i a tu, Kharídimos, t'hi esperem algun dia. Què et va parèixer, en línies generals? Sobretot de Castelló i de Barcelona –on viu una gran part dels nostres lectors–, quines impressions tens? Ens interessa la comparació amb Creta.

D.: A Barcelona va ser una visita d'un dia i no me'n vaig endur res. A Castelló em vaig trobar en les festes de la Magdalena i vaig observar moltes semblances amb Creta. Nosaltres, a les festes i als esdeveniments familiars, com ara bodes i bateigs, tenim les *balothiés* [tirs a l'aire]. Vosaltres teniu els fantàstics castells de foc. Ens pareixem en la

manera de divertir-nos, en la joia, en la conservació de les tradicions, dels usos i costums. La gent allí trava coneixença amb l'altre fàcilment, com a Creta.

Darrera i difícil pregunta: podrieu viure en algun lloc lluny de Creta?

Kh.: Si hi hagués raons professionals me n'aniria fora de Creta.

D.: I en altre cas?

Kh.: En altres condicions no...

D.: Personalment, jo no me'n vaig de Creta, ni que em diguen gos merdós¹ (riu).



Matí del 15 d'agost a l'altet de Psikhró. A l'esquerra, Désquina Tziraki i la seua germana Khrissula. A la dreta, Kharídimos Tzirakis i Iorgos Tamiolakis, marit de Khrissula. Al fons, Ali Brancal i l'autor d'aquestes entrevistes; i més al fons encara, l'Altiplà de Lassithi. Fotografia particular.

¹ La frase en grec rima i és una expressió popular: *Egó den fevgo apó tin Kriti, ki as me lene ke kopriti!*